

## Oikeusjournalismi asianajajan näkökulmasta

Oikeus- ja rikosjournalismi on vakiinnuttanut ja jopa virallistanutkin asemansa osana suomalaista oikeudellista elämää. Oikeustoimittajat otetaan huomioon, ja heitä varten on perustettu tiedottajan virat muun muassa korkeimpaan oikeuteen, korkeimpaan hallinto-oikeuteen ja oikeuskanslerinvirastoon. Asianajajatkin joutuvat ottamaan toimittajat huomioon osana toimintaympäristöään. Harva olisi pari vuotta sitten uskonut, että vuonna 2004 Suomessa televisiokamerat seuraavat paitsi merkittäviä rikosoikeudenkäyntejä, myös erään perheen kiistaa lastensa kohtalosta.

Asianajaja joutuu yhä useammin vastaamaan kysymykseen kameroiden ja toimittajien läsnäolosta oikeussalissa. Monelle asianajajalle toimittajat ovat itsestään selvä osa oikeudenhoitoa, mutta asiakkaille ja todistajille he ovat kauhistus, jonka vaarattomuutta tai välttämättömyyttä on usein turha vakuutella.

Sitä, että toimittajat kirjoittavat ja tekevät uutisia oikeudenkäynneistä ja rikoksista, on siis turha pyrkiä estämään. Joskus uutisointia edesautetaan antamalla vinkkejä tai lehdistötiedotteita, joilla lähinnä aikaistetaan julkisuutta, kohdennetaan se päämiehen edun mukaisesti ja taataan asianajajalle hänen ehkä kaipaamansa julkisuus. Huhutaan, että Suomessa ajettaisiin isojakin oikeudenkäyntejä pelkällä julkisuuspalkalla.

Asianajajan ja hänen asiakkaansa näkökulmasta on oleellista, miten tapausta käsitellään julkisuudessa. Siihen on mahdollista vaikuttaa, ja kysymys kuuluukin, onko toimittajia aihetta ruokkia kommentaareilla ja jos on, niin miten yhteydenpito julkiseen sanaan on syytä hoitaa.

### Julkisuus on muuttunut hyväksyttäväksi

Valtaosalle asianajajista lähtökohta on edelleen se mitä muiden muassa Asianajajaliitto vuosikymmeniä korosti: julkisuuteen vetoaminen on vastoin hyvää asianajajatapaa. Vasta viitisen vuotta sitten tapaohjeisiin tehtiin muutos, ja

vain epäasiallinen julkisuuteen vetoaminen on yhä kiellettyä – sekin vain ennen asian ratkaisemista. Tätäkin sääntöä on helppo kiertää: asiallisuudeltaan kyseenalaisen julkisuuden hyödyntämisen voi antaa tai jättää päämiehen huolehdittavaksi. Tehtävään voidaan myös palkata alan ammattilainen. Jos kyse on elinkeinoelämän tai jonkin teollisuudenalan kohtaamista oikeudellisista ongelmista, päämiehen oma viestintäkoneisto voi pitää huolen tiedottamisesta. Julkisuuden armoille jää vain avuton tapahtumien keskiössä oleva julkisuutta kammoava tai ehkä vapautensa menettänyt yksityishenkilö, jonka asianajaja noudattaa tiukasti *trial by newspaper* -kieltoa.

Toimittajat kokisivat varmaankin loukkaukseksi, jos heitä pyydetäisiin tai vaadittaisiin tietoisesti rikkomaan hyvää journalistista tapaa. Toimittajat eivät sen sijaan koe mitenkään ongelmallisena yllyttää asianajajaa rikkomaan hyvää asianajajatapaa. Anneli Jätteenmäen taannoinen syyte yllytyksestä salassapitovelvollisuuden rikkomiseen osoittaa hylättyinäkin sen, mistä on kyse, jos asianajajaa patistetaan ja painostetaan paljastamaan asioita, jotka asianajajain mukaan ovat rangaistuksen uhalla salassa pidettäviä. Tästä rangaistusuhasta on helppo välttyä, jos saa päämieheltään luvan asioiden selostamiseen lehdistölle. Salaiseksi määräytyistä asioista ei voi tietenkään puhua edes päämiehen luvalla.

Salassapitovelvoitteen moniarvoisuutta voi hämmästellä, kun muistaa, että pian sen jälkeen kun poliisi tutki, kuka vuoti Ilta-Sanomille niin sanotut Irak-vuotoasiakirjat, nämä salaiset tiedot Ilta-Sanomissa julkaissut uutispäällikkö paljasti journalistipalkinnolla. Miten voi valtiovallan ja julkisen sanan arvoissa olla niin valtava ero, että valtiovallan vaaralliseksi ja rikolliseksi katsoma teko (ulko poliittisten asiakirjojen julkistaminen) on lehdistön mielestä vuoden uroteko?

## Lait estävät tasapuolista julkisuutta

Olen toiminut asianajotehtävissä vuodesta 1987, ja ehkä suurin muutos rikos- ja oikeusjournalismissa tuona aikana on ollut uutisoinnin aikaistuminen. Toimittajat pyrkivät tyhjentämään pajatson jo esitutkintavaiheessa. Oikeustoimittajasta käräjäoikeuden käytävällä on tullut yhä harvinaisempi näky. Toimittajan saa nykyisin käräjille vain niin erikoinen rikosasia, että sen kiinnostavuus ei ole lakannut esitutkinnan uutisoinnin jälkeen. Tällöin on tyyppillistä, että uutisen kohteena ei enää olekaan itse rikos, vaan sen aiheuttamat reaktiot asianosaisissa: Naureskeliko kansanedustaja K. rattijuopumustuomiolleen? Tuleeko Mervi miehensä oikeudenkäyntiin? Miten poliisineuvos kommentoi mahdollisuuksiaan jatkaa virassaan? Pyörtyykö kansanedustaja M. jälleen?

Ruotsin ulkoministerin murha paljasti eron suomalaisessa ja ruotsalaisessa julkisuuskäytännössä: Ruotsissa esitutkintapöytäkirjat tulevat julkisiksi, kun syyttäjä jättää syytteen oikeuteen. Suomessa sen sijaan esitutkintapöytäkirjat tulevat lain mukaan julkiseksi, kun syyte asiassa on luettu. Siis todellakin: kun syyttäjä on syytteesä lukenut, toimittajat ryntäävät poliisilaitokselle hakemaan esitutkintamateriaalia kirjoittaakseen juttunsa sen perusteella tai ainakin arvioivat heti tuon aineiston perusteella juttunsa laajuutta. Mitä tapahtuukaan oikeudenkäynnissä syytteen lukemisen jälkeen: syytetty vastaa syytteesen toimittajien siirryttyä poliisilaitokselle. Tällä tavoin syrjivä julkisuussäännös tulisi pikaisesti korjata ja pyrkiä edes lainsäännösten tasolla takaamaan rikosjutun asianosaisille tasapuolinen julkisuus.

Julkisuussäännökset eivät aina ole kovinkaan tasapuolisia, vaikka *equality of arms* myös tällä alalla on korkeimman oikeudenkin mukaan rikosasioiden osatekijä. Näin totesi korkein oikeus tapauksessa KKO:2002:28 (Hyvinkään paloittelumurhajuttu):

Hovioikeus oli määrännyt oikeudenkäyntiaineiston pidettäväksi salassa lukuun ottamatta syyttäjän haastehakemuksen sisältöä rangaistusvaatimuksen ja teonkuvauksen osalta. Kun vastaajan haastehakemukseen antama vastaus ei sisältänyt tietoja toisesta alaikäisestä vastaajasta eikä mitään sellaista uutta ja arkaluonteista tietoa rikoksen uhrista, jota ei olisi mainittu haastehakemuksessa, myös vastaus määrättiin julkiseksi.

”Salassapitomääräystä harkittaessa on lisäksi otettava huomioon, että oikeudenkäynnin tulee olla kokonaisuutena perustuslain 21 §:ssä sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleessa ja kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 1 kappaleessa edellytetyin tavoin oikeudenmukainen. Oikeudenkäynnin osapuolia on julkisuutta rajoitettaessa myös kohdeltava yhdenvertaisesti, ellei siitä, mitä suojattavaa etua varten julkisuutta rajoitetaan, muuta johdu. Yhdenvertaisen kohtelun merkitys korostuu, jos syytteen kohteena olevia tekoja on käsitelty tiedotusvälineissä.”

## Syylinen tuomitaan mediassa jo ennakolta

Lainsäädännössä on myös toinen tasapuolista julkisuutta estävä säännös. Nimitäin oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain mukaan pakkokeinoasiassa (esimerkiksi vangitsemisasiassa) kertynyt aineisto voidaan määrätä salassa pidettäväksi. Tämä lähes säännönmukaisesti isommissa jutuissa käytetty salassapi-

tovelvollisuus koskee käytännössä ainoastaan syytettyä ja hänen asianajajaansa. He ovat rangaistuksen uhalla velvollisia pitämään pakkokeinoasian käsittelyssä ilmenneet tiedot salassa ”enintään syyteasian käsittelyyn asti taikka kunnes asia on jätetty sillensä.”

Eli samaan aikaan, kun poliisi katsoo voivansa antaa tapauksesta lehdistötiedotteita, on asianajajan pysyttävä hiljaa, vaikka päämies esimerkiksi pyytäisi oikaisemaan julkisuudessa olleita tietoja. Pakkokeinon käyttö saattaa päättyä hyvinkin pian edellä mainitun määräyksen antamisen jälkeen, mutta salassapitomääräys on edelleen voimassa rajoittamassa muun muassa syytetyn ja hänen puolustajansa mahdollisuuksia osallistua rikosasiaa koskevaan keskusteluun.

Tällainen tapaus on esimerkiksi Bodominjärven murhien uudelleen käynnistynyt tutkinta. Se on hyvä esimerkki myös uutisoinnista, jonka sanotaan perustuvan poliisilta saatuihin tietoihin, mutta tutkinnanjohtaja kiistää antaneensa kyseisiä tietoja. Aiheesta on kaksi muuta kirjoitusta tässä vuosikirjassa, joten siitä ei sen enempää. Sen voi kuitenkin todeta, että oli asian oikeudellisen prosessin lopputulos mikä tahansa, suuri osa suomalaisista jää loppuiäkseen pohtimaan kesällä 2004 vangittuna olleen epäillyn syyllisyyttä vuodetuksi väitettyjen lehtitietojen varassa. Virallisella tuomiolla tai mahdollisella syyttämättä jättämisellä ei liene suurtakaan vaikutusta yleisön käsitykseen syyllisestä.

Joskus poikkeuksellisesti esitutkinnasta ei ole lainkaan annettu tietoja julkisuuteen ennen oikeuskäsittelyä. Näin oli tilanne usein 1980-luvulla, jolloin ei ehkä myöskään ollut nykyisenkaltaisia toimittajia, jotka olisivat vaatineet poliisilta tietoja jo ennen kuin ne tulivat käräjille. Silloin olikin nykyistä paremmin kunniaa syyttömyysolettama ja tuomioistuimen työn arvostus.

Nykyisin asioihin on otettu kantaa jo esitutkinnan aikana, eikä tuomioistuimen työ herätä toimittajien kiinnostusta entiseen malliin, koska asiat ovat selviä (poliisin selvittämiä) jo ennen syytteiden nostamista. Esimerkiksi Soneran teleurkintasiat ovat olleet jo niin pitkään julkisuudessa, että on vaikea pitää mielessä, ettei asiaa ole vielä oikeudessa käsitelty eikä syyllisyyskysymystä ratkaistu. Syylliset on kyllä jo moneen kertaan nimetty. Tähän lienee vaikuttanut sekin, että Helsingin Sanomien toimittajilla on asiassa oma osansa ja kyse on pohjimmiltaan myös lähdesuojasta, jota Soneran johto yritti rikkoa.

Suomessa lähes jokaisessa toimituksessa on nuori vasta-alkaja, jonka tehtävänä on soitella poliisille ja kysellä onko mitään erityistä tapahtunut. Oikeudellisesti asia on säädetty yllättävällä tavalla: esitutkintalain mukaan vain tutkinnanjohtaja tai hänen esimiehensä voi tiedottaa rikosasiasta. Tutkinnanjohtajalla ei ole edes valtuutusta delegoida tehtävää alaisilleen. Tutkinnanjohtajan esimies voi sen kyllä tehdä. Siitä huolimatta tietoa kerrotaan rutiiniluonteisesti, usein

virallisen tiedotuskanavan ohi anonymista lähteestä, jopa tutkinnanjohtajan tahdon vastaisesti.

Tyypillinen esimerkki uutisvuodosta kesältä 2002: ”13-vuotias poika puukotti isäänsä tietokonepelistä tuleen riidan jälkeen”. Tälle uutiselle ei löydy vuotajaa. Uutisessa haastateltu päivystävä komisario oli sittemmin hämmästynyt laajuudesta, jolla Suomen tietotoimisto oli aineiston jostain saanut. Lähteenä on ilmeisesti poliisin riki-järjestelmä, jonne rikosilmoitukset kirjataan. Sen tiedot ovat yleensä auki poliisipiirin kaikille poliisimiehille, eikä tietokannassa käyntejä ilmeisesti kirjata niin, että tiedon vuotaja kävisi ilmi.

Tapana lienee se, että poliisimiehet tarkistavat työvuoroon tullessaan, mitä edellisen vuoron jälkeen on piirissä tapahtunut. Tietyvästi seksuaalirikokset ovat erityisen kiinnostavia. Osa poliiseista katsoo sitten oikeudekseen vuotaa tietoja lehdistölle. Tuon 13-vuotiaan pojan tapauksen tiedottaminen julkisuuteen päättyi rikostutkintaan, ja lopulta apulaisvaltakunnansyyttäjä katsoi vuonna 2004, että asiassa oli annettu julkisuuteen lapsen edun vastaisia tietoja ja virkavelvollisuutta oli rikottu. Ei vain selvinnyt, kuka tiedot vuoti. En ole havainnut, että toimittajien keskuudessa moitiskeltaisiin toimittajaa, joka tuonkin asian sijoitti iltapäivälehdessä lööppiin ja sillä aiheutti apulaisvaltakunnansyyttäjän toteamat vahingot nuorelle pojalle, joka jutusta oli laajan joukon tunnistettavissa. Väitän, että isän ja pojan välinen käsikähmä kotona on yksityisasia, joka ei kuulu julkisuuteen. Julkisen ja yksityisen raja ei siis aina kulje siinä, missä menee rangaistavan toiminnan raja,

Poliisi vuotaa sattumanvaraisesti, julkistussäädöksiä ei aina noudateta eikä arvosteta. Sisäministeriö on useista asioista antanut ohjeita poliisille, mutta ainakaan rikosasioiden julkisuuden osalta ei ole havaittavissa minkäänlaista yhtenäistä linjaa ja tasapuolista kohtelua.

## Julkisuus voi vauhdittaa käsittelyä

Media kilpailee rikosuutisista. Kohujuttuihin valitaan näkökulma. Usein se tarkoittaa, että jokin lehti maalaillee kauhukuvia syytetystä ja lopulta kauhistelee tuomitun rangaistuksen lievyyttä. Toisessa lehdessä asia nähdään monipuolisemmin. Haastateltavat valitaan tämän näkökulman mukaisesti. Viimeisen vuoden aikana on havaittu, ettei tämä journalismi kohdistu pelkästään rikosasioihin, vaan ennennäkemättömällä tavalla myös aivan tavallinen perhe on yhden sen jäsenen tahdon mukaisesti saanut koko valtakunnan julkisuuden kohdistumaan itseensä.

Asianajajana ei voi olla hämmästelemättä julkisuuden vaikutusta. Edellä tarkoitettun yhdysvaltalais-suomalaisen perheen lasten kohtalo on otettu tuomioistuimissa niin raskaaseen käsittelyyn, että jos kaikki perheriidat saisivat saman käsittelyn, ei tuomioistuimissa muita asioita ehdittäisi käsitelläkään. Kun oman asiakkaani perheen lasten kohtaloa on käsitelty Espoon käräjäoikeudessa jo kolmatta vuotta, ei odotellessa voi muuta kuin hämmästellä, kuinka toisen perheen asianajat joutuvat juoksemaan koko ajan tuomioistuimesta toiseen ja vastaavat lausumapyyntöihin tuskin pysyen virkamiesten ja tuomarien vauhdissa. Tapaus tehnee ennätyksen, kun on ollut kuukausia yhtä aikaa vireillä ainakin kahdessa oikeusasteessa ja lisäksi parissa ulosottovirastossa. Ensimmäistä kertaa lienee myös tilanne, jossa sekä hovioikeus että myös korkein oikeus ratkaisi valituksen ennen kuin valitukselle säädetty määräaika on päättynyt.

Samankaltaisen ilmiön koin jokin aika sitten: hain somalipojan asiamiehenä valituslupaa korkeimmalta oikeudelta tuomarin ennakkokäsityksen aiheuttaman esteellisyyden vuoksi – lupaa ei myönnetty. Nyt kun tein samanlaisen hakemuksen pesäpallon sopupeliassiassa, valituslupa tuli – ja asia ylitti uutiskynnyksen niin Helsingin Sanomissa kuin televisiossakin – aivan kuten varmasti arvasivat korkeimmassa oikeudessa. Onko syytä uskoa, että tieto asian saamasta julkisuudesta vaikutti halukkuuteen ottaa asia korkeimman oikeuden tutkittavaksi? Tai havahtuvatko tuomarit tunnollisempaan käsittelyyn, kun saavat julkisuusjutun ratkaistavakseen?

Tuomioistuimet ovat taipuneet median edessä: esimerkiksi käytäntö asian käsittelystä suljetuin ovin on muuttunut lähes pääläelleen, vaikka laki pysynyt samana. Riihimäen käräjäoikeus totesi aikanaan Heinon pariskunnan murhajatun yhteydessä, että asian julkinen käsittely ei *lisäisi* julkisuuden alaikäisille syytetyille aiheuttamaa kärsimystä. Vahinko oli siis jo päässyt tapahtumaan käräjäoikeuden voimatta asialle mitään.

## Syytön kunnes toisin todistetaan

Jokaiselle ihmisoikeutena kuuluva syyttömyysolettama on muun muassa uutiskilpailun myötä menettänyt sille kuuluvan arvon. Jatkuvasti suurimmatkin sanomalehdet kömmähtelevät ottamalla kantaa syyllisyyskysymykseen tai siihen, onko rikosta ylipäätään tapahtunut. Kaikki tapahtuu ”saatujen tietojen perusteella” eli ainakin vihjailtaan, että syyllisyyskäsityksen takana olisi julkisuudessa olleita paremmat tiedot. Syyttömyysolettama näyttäisi rajoittuvan usein vain siihen, onko pidätetty tehnyt jonkin teon, ei lainkaan siihen, onko rikosta yli-

päätään tapahtunut. Esimerkiksi talousrikoksissa ainoa mielekäs kysymys onkin se, onko epäilty teko rikos vai ei. Toimitusjohtajan tai yrittäjän vastuu teosta on usein itsestään selvä, jos kyse vain olisi rikoksesta – olisiko jokin omaisuuserrä tullut ilmoittaa pesäluettelo oikeaksi vannottaessa.

Poliisin tiedotteissa on vakiintunut ilmaus: ”poliisi katsoo selvittäneensä rikoksen”. Tämäntyyppisillä lausunnoilla ja niiden toistamisella uutisoinnissa on vaikutus siihen, miten yleisö kokee eri tahojen roolin rikosvastuun toteuttamisessa. Jos poliisi selvittää rikoksen, niin mitä tuomioistuin sitten tekee? Oikeusvaltiossa vain riippumaton tuomioistuin voi kumota syyttömysolettaman. Jos tuomioistuin ei sitä voi tehdä, niin muiden ei pitäisi edes yrittää, esimerkiksi siten kuin Myyrmannin räjähdystapauksen yhteydessä tapahtui. (KRP:n tiedote 31.3.2003: ”Tutkinnassa on selvitetty, että 19-vuotias vantaalainen P.G. on yksin räjäyttänyt rakentamansa teräs- ja lyijyhauleja sisältäneen pommin kauppakeskuksessa.”) Räjähdyksessä kuollut poika syyllistettiin, vaikka hänellä ei ollut mitään mahdollisuutta puolustautua. Isän tehtäväksi jäi vuotta myöhemmin pohtia kirjassaan, oliko räjähdys kauppakeskuksessa sittenkin vahinko; pommin oli ehkä tarkoitus räjähtää muualla.

Kansanedustajan epäilyä pilvenpolttoa koskeva oikeudenkäynti oli hyvä esimerkki siitä, mitä syyttömysolettaman kumoaminen käytännössä tarkoittaa. Moni toimittaja näki kysymyksen asetettavan siten, että käräjäoikeus päättää, puhuiko kansanedustaja haastattelussaan totta vai ei. Jos käräjäoikeus uskoisi hänen puhuneen totta, hänet tuomittaisiin. Tällaisessa joko–tai-asetelmassa rikosoikeudelliset näyttökynnykset ilmenevät selkeästi. Jos on todennäköisempää (yli 50 prosentin todennäköisyys), että kansanedustaja puhui totta, ylittyy syytekynnyks: syyttäjä nostaa syytteen, kun on todennäköistä, että epäilty on tehnyt rikoksen. Tuomioistuimessa näytön tulee olla huomattavasti tätä vankempaa. Tuomitsemiskynnyks ylittyy, jos ei jää varteenotettavaa epäilyä syyttömyydestä. Eli syyttäjän täytyy saada jotain lisänäyttöä todennäköisyyteen perustuvan syytteesä tueksi. Kun lisänäyttöä ei ollut, oli luonnollista, että tässä tapauksessa syyllisyys jäi vain todennäköiseksi, mutta tuomitsemiskynnyks ei ylittynyt.

Autopommitapaus kesältä 2002 on myös raju esimerkki siitä, kuinka lehdistö valitsee puolensa. Pommiin kuolleen miehen lapsen äiti oli syytteessä yllytyksestä murhaan. Iltalehden uutisoinnissa (9.4.2003) ei ollut havaittavissa minkäänlaista epävarmuutta naisen syyllisyydestä (”Helsingin Autopommin uhri kuoli lapsensa äidin takia”, ”...äiti mobilisoi kolme miestä surmaamaan hänet”). Naisen kuva julkaistiin, Hufvudstadsbladet julkaisi myös nimen. Hyvä journalistinen tapa määrittää kynnyksen, jolla rikoksesta epäillyn tai tuomitun nimi julkistetaan. Tätä kynnystä ei sovelleta kuitenkaan epäillyn kuvan jul-

kistamisessa, vaikka kuvasta henkilön tunnistaa yleensä laajempi joukko kuin nimestä.

Tein Iltalehden kirjoituksesta kantelun Julkisen sanan neuvostolle, koska katsoin, että journalistin ohjeiden kohtaa 27 oli rikottu: Syyllisyyteen ei pidä ottaa ennalta kantaa eikä ennakoita tuomioistuimen tai viranomaisen ratkaisuja. Sittenmyin syyte naista vastaan hylättiin, ja syyttäjä tyytyi ratkaisuun. Julkisen sanan neuvoston puheenjohtajisto jätti kanteluni tutkimatta. Minulla ei kuulemma ollut asemaa, jossa kantelun olisin voinut tehdä. Ei siis ole riitä, että ahdistuin roskajournalismista ja halusin alan oman itsesääteleyelimen puuttuvan moraalittomaan toimintaan. Ero esimerkiksi asianajajien omaan (laadun)valvontatoimintaan on huomattava. Jostain syystä Asianajajaliitossa ei koskaan ole pidetty ongelmana, että liiton kurinpitöratkaisuja käytetään vaatimusten tukena käräjäoikeudessa.

## Julkisuuden itsevaltiaat

Poliisin poikkeuksellinen vaitonaisuus on ollut havaittavissa esimerkiksi pesäpallon sopupelijutun yhteydessä: siitä ei kerrottu julkisuuteen mitään ennen tutkinnan valmistumista. Samoin poliisi ei käyttänyt tiedotusoikeuttaan merenkulkuhallituksen lahjusjutussa, jonka tutkinta kesti hyvin pitkään. Tutkinnan tulokset olivat julkisuudessa vasta 2002, vaikka pitkään tutkitut tapahtumat ajoittuvat vuosiin 1997–98. Ulkomaalaisviraston lahjusepäilyistä ei tiedotettu esitutkinnan aikana mitään. Suojelupoliisin teleurkintajuttu putkahti julkisuuteen esitutkinnan loppumetreillä, ja siinäkin jäi pohdittavaksi, olisiko syytteitä nostettu, jos asia ei olisi tiettävästi sisäministeriön toimittajille järjestämässä tilaisuudessa vuotanut kiinnostuneille korville syyskuussa 2004. Asia ei siis tullut julki esitutkinnasta vastanneiden toimesta, tutkinnanjohtaja oli käyttänyt harkintaansa ja ollut tiedottamatta asiasta. Myös Helsingin poliisin väkivaltarikostutkinnassa hankkimiin teletietoihin liittyvä teleurkintajuttu ja sen esitutkinta tuli julkisuuteen vuotona ohi virallisten teiden tutkinnan jo päätyttyä.

Niin sanottu Eiran mafian juttu sai paljon julkisuutta jo esitutkinnassa, ja lopulta se koottiin isoksi hasiksen käyttöä ja levittämistä koskevaksi pääkäsitteeksi Helsingin käräjäoikeuteen. Iso, kaikille teinipojille yhteinen pääkäsitteily toteutettiin ilmeisesti puhtaasti julkisuuden saamiseksi ilman, että juttujen yhdistämiseen olisi ollut mitään tarvetta. Salissa oli 30 nuorta syytettyä avustajineen ilman, että vastaajien välillä olisi ollut sellaista yhteyttä, ettei juttuja olisi voitu käsitellä tavanomaiseen tapaan vastaajittain pilkkottuna. Julkisuuden



tavoittelu meni niin pitkälle, että viikon kestänyt pääkäsittely aloitettiin lainvastaisesti syyttäjän asiaesittelyllä, jonka toimittajat jaksivat vielä kuunnella. Sen jälkeen – toimittajien poistuttua – luettiin syytteet ja kolmantena pääkäsittelypäivänä syytettyjen avustajat saivat pitää omat puheenvuoronsa. Sama paisuttelu on toteutunut myös joissain liigajutuissa, esim. Rogues Gallery -jutussa vuonna 2004.

Etenkin yhteiskunnallisesti merkittävä valkokaulusrikollisuus pääsee joskus esitutkintavaiheessa hämmästyttävän vähällä tiedotuksella pääkäsittelyyn asti. Mitä alemmassa yhteiskunnallisessa asemassa asianosaiset ovat, sitä laveempaa on esitutkinnasta julkisuuteen pääse tieto – ja päinvastoin.

Syyttäjän rooli rikosjuttujen tiedotuksessa on lähes olematon. Tulisiko tiedotusvastuun esitutkintavaiheessakin olla syyttäjällä? Tämä korostaisi syyttäjän ja poliisin esitutkintayhteistyön merkitystä. Julkisuuteen ei varmastikaan tiedotetaisi sellaisia asioita, joita syyttäjä ei usko pystyvänsä näyttämään toteen.

Helsingin Sanomien oikeustoimittaja Jukka Harju on havainnut uuden piirteen rikosjournalismissa. Hän kirjoitti 28.11.2004 Sanojen takana -palstalla espoolaisesta sankaripoliisikoirasta, joka sattumalta pissalla käydessään löysi purkillisen amfetamiinia. Harju epäilee, että tämä Reutersinkin uutiskynnyksen ylittänyt tapaus oli kusetusta. Poliisi levittää julkisuuteen tiedon sattumalta tehdystä löydöstä, vaikka näyttää siltä, että piilopaikan sijainti on poliisille vasikoitu ja lumetiedotus oli tarkoitettu hälventämään epäilyt. Huumepiilojen sijainteja ei kovin moni tiedä.

Poliisin peitetoiminta on päivän sana, ja olisi naiivia uskoa, etteikö peitetoiminta voisi kohdistua myös lehdistölle annettaviin tietoihin.

Varatuomari Markku Fredman on helsinkiläinen asianajaja